

POLITISKE DRØFTELSE

DEN SOLIDARISKE FOLKEKIRKE

– tilstede i hele landet

I Landsforeningen har vi rejst spørgsmålet om, hvorvidt folkekirken i hele landet i højere grad skal være med til at løfte opgaven med bygningskulturarv og begravelsesvæsen som et fælles ansvar. Analysen på de følgende sider viser, at det især er udgifterne til kirkebygninger og kirkegårde, som udfordrer kirkelivet i landdistrikterne.

Landsforeningens bestyrelse og sekretariat har siden årsmødet i 2022 arbejdet videre med undersøgelsen af disse forandringer, som kan ses på de følgende sider. Undersøgelsen viser, at det især er udgifterne til kirkebygninger, kirkegårde og præsternes tjenesteboliger, som er med til at skabe en skævvridning. Den vigtige samfundsopgave, som det er at varetage ansvaret for bygningskulturarv og begravelsesvæsen, er forholdsmæssigt stor i de tyndt befolkede dele af landet, og udfordringen vokser år for år.

Bestyrelsen fremlægger ikke konkrete og gennemarbejdede forslag, men ønsker en bred debat om mulige løsningsmodeller, som på længere sigt kan sikre en bæredygtig folkekirke i alle dele af landet.

I det følgende præsenterer bestyrelsen en række modeller, som vil kunne danne grundlag for debatten:

1. Reducere antallet af kirker, som er i brug i de tyndt befolkede områder

Denne model forudsætter en drøftelse af en række scenarier: reduceret anvendelse, differentieret vedligeholdelse, forfald, nedrivning, salg, anvendelse til andre formål.

2. Sætte fokus på vedligeholdelse af den bygningsmæssige kulturarv inden for rammerne af den nuværende udligningsmodel

Det vil kunne ske ved ændring af kriterierne for tildeling af midler. Denne model vil ikke på længere sigt kunne afbøde konsekvenserne den øgede skævvridning.

3. Øge rammen for udligningsordningen, så der vil blive råd til en større omfordeling

Denne model vil forudsætte ny lovgivning og en forøgelse af landskirkeskatten og kalder på en drøftelse af

hvilke krav og forventninger, der skal følge med øgede midler til omfordeling, herunder puljer til særlige formål.

4. Fællesfonden overtager det økonomiske ansvar for vedligeholdelse af kulturarv som kirkegårde, kirkebygninger og visse tjenesteboliger.

Denne model vil betyde en forøgelse af landskirkeskatten og en omfattende flytning af økonomi fra det lokale niveau til et nationalt niveau. Konkret fordeles midlerne til lokale puljer og beslutningerne træffes her. Kræver lovændring.

5. Stat eller kommuner overtager begravelsesvæsenet

Visse steder i landet er begravelsesvæsenet i dag kommunalt. Kirkekasserne bidrager for nuværende med mere end 1 mia. kr. årligt til kirkegårdenes økonomi. Hermed løfter folkekirken en meget stor opgave på hele samfundets vegne.

6. Ensartet kirkeskat i hele landet

I dag er der stor forskel på kirkeskatteprocenten i forskellige dele af landet. En ensartning vil give en markant stigning i provenuet i de rigeste ligningsområder, som vil kunne anvendes til udligning eller til en fælles fond til vedligeholdelse af kirker og kirkegårde.

7. Fokus på en mere bæredygtig kirkegårdsdrift

Kan vores kirkegårde drives på en måde, så det ikke længere er nødvendigt at tilføre mere end 1 mia. kr. årligt fra kirkekasserne til kirkegårdene?

DEN SOLIDARISKE FOLKEKIRKE

Analyse af vilkårene for folkekirkens tilstedeværelse

Folkekirkens økonomiske vilkår er meget forskellige på tværs af landet, og udviklingen går den forkerte vej. Det er især udgifterne til kirkebygninger og kirkegårde, som udfordrer kirkelivet i landdistrikterne. I de voksende bysamfund presses man af mange kirkelige handlinger og behovet for fokus på det faldende dåbs- og medlemstal.

Samtalen om folkekirkens tilstedeværelse har været i gang i flere år og har vist, at folkekirken er til stede på mange forskellige måder. Samtalen har også vist, at der på tværs af landet er store og stadigt voksende forskelle i vilkårene for at være til stede. Hvilken økonomi er der til rådighed? Hvor mange kirker og kirkegårde er der at vedligeholde? Stiger befolkningstallet, eller det modsatte? Og hvordan er præstestillingerne fordelt?

På årsmødet i 2022 rejste bestyrelsen debatten om det fælles ansvar for folkekirkens tilstedeværelse og spurgte, om der er brug for yderligere udligning. Bestyrelsen inviterede menighedsråd, provstiudvalg, stiftsråd og distriktsforeninger til at komme med deres input. Hvis beslutninger om en ændret udligning skal opleves som fair og meningsfulde, er det vigtigt med tydelighed i prioriteringerne og åbenhed om tallene bag, ligesom der skal være tid til at lytte til forskellige perspektiver fra alle dele af landet.

Vi er derfor til dette årsmøde klar med et oplæg, der giver et indblik i de store forskelle på folkekirkens vilkår på tværs af landet og de forskellige omfordelingsmekanismer, der allerede i dag er med til at understøtte en solidarisk folkekirke. Desuden kommer vi med nogle bud på mulige modeller, som kan bidrage til debatten om, hvordan vi som folkekirke kan håndtere den voksende demografiske og økonomiske skævvridning.

Seks kommuner illustrerer en generel tendens

I samarbejde med Strukturudvalget og Udvalget for Økonomi, Bygninger og Grøn omstilling har sekretariatet analyseret et stort talmateriale. På disse sider er medtaget oplysninger om følgende udskrivningsområder: kommu-

nerne Gentofte, Rudersdal, Furesø, Lolland, Jammerbugt og Faaborg-Midtfyn. De er udvalgt i denne sammenhæng, fordi de ligger i gruppen af kommuner, der har det højeste henholdsvis det laveste udskrivningsgrundlag pr. folkekirkemedlem. Gentofte, Rudersdal og Furesø er tætbefolkede kommuner med befolkningstilvækst. Lolland, Jammerbugt og Faaborg-Midtfyn er kommuner præget af landdistrikter med faldende befolkningstal.

HVORDAN ER DATA FREMBRAGT, OG HVAD BASERES TALLENE PÅ?

- Regnskabstal er fra årsregnskaberne i 2021 og findes på tocifrede formål.
- Medlemstal er fra årsskiftet 2021/2022.
- Antal præster, præsteboliger, kirkebygninger, kirkegårde og sognegårde er pr. marts 2023.
- På trods af forskellige årstal anses tallene for valide og sammenlignelige i forhold til denne analyse. Der kan naturligvis være forskelle fra år til år, men ud fra et skønsmæssigt synspunkt vil mulige varianter være af ubetydelig karakter.

Store forskelle i grundøkonomi og grundvilkår

De seks udvalgte udskrivningsområder afspejler de meget forskellige vilkår, der er mellem land og by. Tabel 1-2 og figur 1-2 viser forventeligt store forskelle, når der kig-

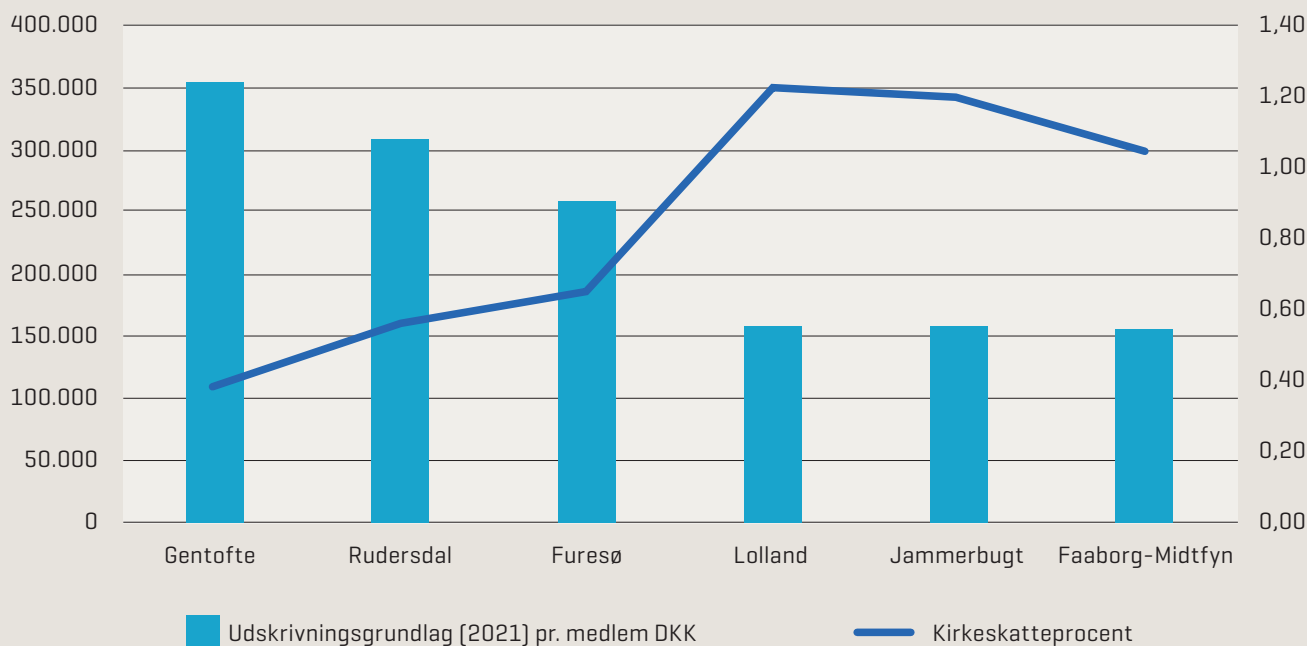
ges på medlemstal, udskrivningsgrundlag, kirkeskat, antallet af præster og forskellige typer af bygninger.

Tabel 1

	Antal medlemmer	Antal præster jf. provsti.dk og sogn.dk	Antal tjenesteboliger	Antal kirkebygninger	Antal sognegårde	Antal kirkegårde
Gentofte	50.023	24	17	9	9	4
Rudersdal	40.559	21	14	8	8	5
Furesø	26.899	10	7	5	3	4
Lolland	32.478	33	27	54	14	52
Jammerbugt	32.923	19	14,5	30	6	30
Faaborg-Midtfyn	43.201	27	21	37	4	41

Det er vigtigt at notere sig, at kirkegårde i Gentofte og Rudersdal drives kommunalt. De er dog medtaget i analysen for at kunne sammenligne områder, hvor folkekirken står for begravelsesvæsenet og områder, hvor kommunerne har ansvaret.

Figur 1 nedenfor viser de store forskelle mellem udskrivningsgrundlag og kirkeskatteprocent i de seks kommuner

Figur 1*Udskrivningsgrundlag versus kirkeskatteprocent*

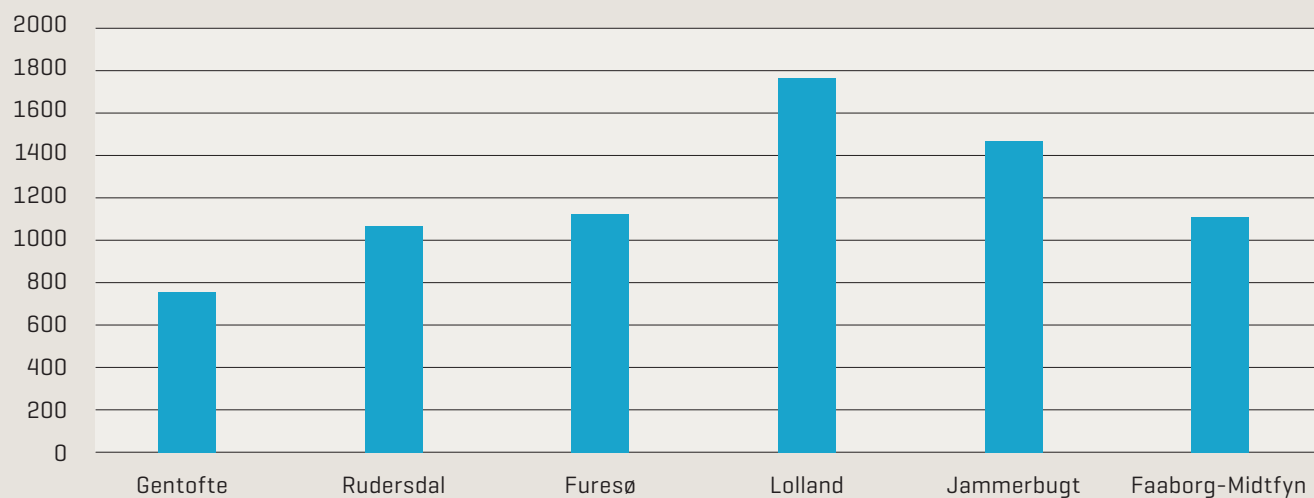
Tabel 2 og figur 2 på denne side viser forskellene pr. medlem både for udskrivningsgrundlag, kirkeskat, bidrag til fællesfonden og rådigt beløb til drift.

Tabel 2

	Udskrivningsgrundlag for kirkeskat [2021] i 1.000 DKK	Udskrivningsgrundlag pr. medlem [2021] i DKK	Kirkeskat opkrævet i alt pr. medlem i DKK	Bidrag til Fællesfonden pr. medlem i DKK	Udligningsstilskud pr. medlem i DKK	Samlet kirkeskat til rådighed pr. medlem efter udligning [Formål 10 / antal medlemmer]
Gentofte	17.723.034	354.298	1.382	625	0	757
Rudersdal	12.565.438	309.806	1.735	664	0	1.071
Furesø	6.994.867	260.042	1.690	568	0	1.122
Lolland	5.156.800	158.778	1.953	185	412	1.768
Jammerbugt	5.214.675	158.390	1.901	427	54	1.474
Faaborg-Midtfyn	6.751.862	156.289	1.641	535	48	1.106

Figur 2

Samlet kirkeskat til rådighed pr. medlem

Det økonomiske grundlag for folkekirken lokalt beror på den kirkelige ligning inden for udskrivningsområdet, som typisk, men ikke altid, er sammenfaldende med provstiet. (F.eks. indgår Furesø kommune i Ballerup-Furesø provsti, og Faaborg-Midtfyn kommune er opdelt mellem Faaborg og Midtfyn Provstier). Det er medlemmerne af folkekirken, som via kirkeskatten finansierer folkekirkens tilstedeværelse i deres eget område. Der sker dog også forskellige former for udligning mellem udskrivningsområderne. Der omfordes midler via den egentlige kontante udligningsordning, via landskirkeskatten og mere indirekte via præstefordelingen.

Effekten af den nuværende udligningsordning

Udskrivningsgrundlaget giver os et sammenligneligt tal for, hvor mange midler der er til rådighed lokalt for kirkeskatteudskrivningen, og vi ser, at de økonomiske vilkår er meget forskellige mellem de seks kommuner. Kigger vi i stedet på samlet kirkeskat til rådighed pr. medlem efter udligning (tabel 2, kolonne 6) nuanceres billedet af de økonomiske vilkår dog ret markant. Gentofte har således 757 kr. pr. medlem, mens Lolland har 1.768 kr. pr. medlem. Det viser, at den nuværende udligningsordning har en effekt på den økonomi, der er til rådighed pr. medlem i områder med et svagere udskrivningsgrundlag.

Gentofte, Rudersdal og Furesø hører med til de udskrivningsområder, som i dag bidrager mest til udligningsordningen. Gentofte afleverer 45 % af den opkrævede kirkeskat til fællesfonden; Rudersdal og Furesø bidrager med henholdsvis 38 % og 33 % (tabel 2, kolonne 4).

I 2023 modtager 28 af 98 kommuner udligning med et samlet beløb på 120,1 mio. kr. De har det til fælles, at de er præget af landdistrikter, som oplever aldrig, fraflytning og tab af udskrivningsgrundlag som følge af urbaniseringen og de demografiske forandringer i samfundet. Mens skoler og butikker er lukket, har kirken bevaret den lokale forankring: Et kendetegn ved folkekirken er, at den er til stede i hele landet og i modsætning til andre dele af den offentlige sektor, stadig hviler på den gamle sognestruktur.

DEN NUVÆRENDE UDLIGNINGSORDNING

Udligning reguleres af lov om Folkekirkens Økonomi.

§ 13. Der kan efter kirkeministerens bestemmelse af fællesfonden ydes et udligningstilskud til nedsættelse af det kirkelige ligningsbeløb i kommunen. Det samlede beløb, der anvendes på denne måde, må ikke overstige 120. mio. kr. Beløbet reguleres en gang årligt fra og med 2007 efter pris- og lønudviklingen. Kirkeministeren fastsætter bestemmelser om, hvordan beløbet fordeles blandt kommunerne.

Stk. 2. Der kan efter kirkeministerens bestemmelse ydes et generelt tilskud til nedsættelse af det kirkelige ligningsbeløb i kommunen. Beløbet fordeles mellem kommunerne efter samme principper, som anvendes ved fordeling af landskirkeskatten, jf. § 15, stk. 4.

28 af 98 kommuner er berettiget til at modtage tilskud (2023). Tilskuddet fordeles efter følgende principper:

1. Udskrivningsgrundlaget i 2023 pr. kirke i kommunen skal være mindre end 60 % af landsgennemsnittet i samme år. Siden 2012 er parameteren Antal kirker låst med 2011-tallet.
2. Der udbetales ikke tilskud under 100.000 kr.
3. Beløbet, der udbetales til den enkelte kommune, er 35 % af differencen imellem kommunens udskrivningsgrundlag pr. kirke og 60 %-grænsen, som kræves for at være med i udligningsordningen.
4. De tildelte tilskud er tilpasset for at ligge inden for det samlede tilskud.

Præstens vigtige rolle i byen og på landet

Det ses af tabel 3, at der i de tætbefolkede by- og forstads-samfund er langt flere medlemmer pr. kirke og præst og også flere kirkelige handlinger pr. præst. Flere og flere danskere flytter mod de store og mellemstore byer. Den senest opdaterede beregning for præstefordelingen mellem stifterne viser, at dette giver store udfordringer for folke-

kirken. Det fremgår således f.eks., at Lolland-Falsters Stift ifølge modellen skulle afgive 12,61 præster, mens Aarhus Stift burde modtage 13,27 præster. Der burde altså i runde tal flyttes 20 % af præsterne fra Lolland-Falsters Stift. Det ville naturligvis være en markant ændring med store konsekvenser for det lokale kirkeliv.

Tabel 3

	Antal medlemmer pr. præst	Antal medlemmer pr. kirke	Antal kirkelige handlinger ekskl. højmesser og andre gudstjenester pr. præst
Gentofte	2.084	5.558	80
Rudersdal	1.931	5.070	67
Furesø	2.690	5.380	84
Lolland	984	601	36
Jammerbugt	1.733	1.097	64
Faaborg-Midtfyn	1.600	1.168	61

Landsforeningens arbejde med folkekirkens tilstedeværelse har ligesom FUV's befolkningsundersøgelse "Religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020" vist, at præsten har stor betydning i mødet mellem folk og kirke. Præstens rolle og arbejdsopgaver er dog ikke nødvendigvis ens i de store byer, i forstæderne, i de mindre byer og i landdistrikterne.

Ordningen med lokalfinansierede præster blev oprindeligt indført for at gøre det muligt at lønne præster af de lokale kirkelige ligningsmidler til at løse særlige opgaver. Ordningen anvendes imidlertid i stadigt stigende grad til

løsning af pastorale kerneopgaver. I 2020 var der 121,3 årsværk lokalt finansierede præster, og blandt stifterne toppede Aarhus Stift listen med 32 årsværk. Lokalfinansierede præstestillinger er med til at afbøde konsekvenserne af befolkningstilvæksten i byerne, men påvirker sandsynligvis samtidig mulighederne for at få kandidater til præstestillinger på landet. I flere områder, som har afgivet eller står til at afgive præstestillinger, vil der ikke være et økonomisk råderum til at supplere med lokal finansiering af præstestillinger.

Hvad bruges pengene til lokalt?

Når vi går ned i, hvad der i kirkekasserne bruges på de forskellige formål, bliver den økonomiske uensartethed mellem de seks kommuner i analysen tydelig:

Tabel 4

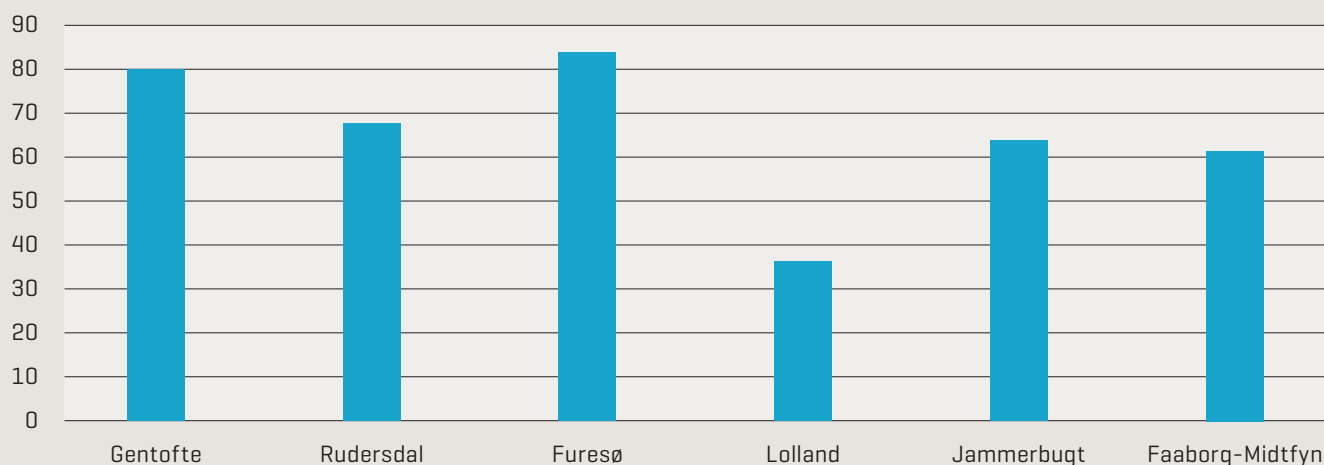
	Samlede udgifter til kirkelig undervisning [Formål 32] pr. konfirmand DKK	Samlede udgifter til kirke og inventar [formål 21 og 22] pr. kirke DKK	Samlede udgifter til kirkegårdsdrift [formål 4] pr. medlem [NB - Gentofte og Rudersdal] DKK
Gentofte	2.435	575.477	69
Rudersdal	4.635	851.524	108
Furesø	5.047	546.423	265
Lolland	586	160.529	569
Jammerbugt	4.895	169.430	396
Faaborg-Midtfyn	1.046	227.107	333

I Gentofte, Rudersdal og Furesø bruges der gennemsnitligt flere midler pr. konfirmand og til den enkelte kirkebygning og dens inventar end i Lolland, Jammerbugt og Faaborg-Midtfyn. I de tre kommuner med det laveste udskrivningsgrundlag pr. folkekirkemedlem er der til gengæld store omkostninger pr. medlem til kirkegårdenes drift.

De strukturelle forhold i landprovstierne gør, at en stor del af de kirkelige midler pr. medlem er bundet til de mange kirker og kirkegårde, og der bliver ikke råd til at tilbyde medlemmerne samme kirkelige tilbud som i byprovstierne – dette til trods for, at en større kirkeskat pr. medlem er til rådighed efter udligning (tabel 2, kolonne 6).

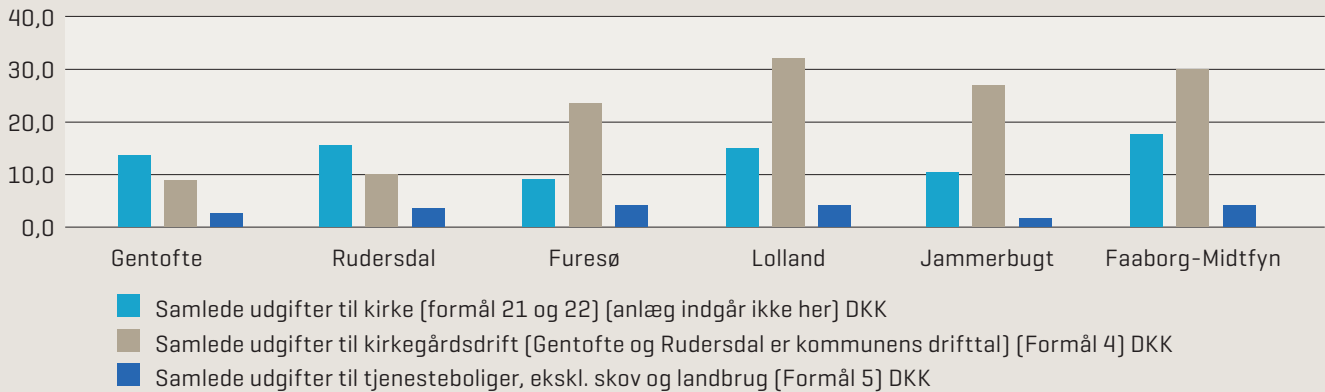
Figur 3

Antal kirkelige handlinger ekskl. højmesser og andre gudstjenester pr. præst

Figur 4

Forbrug i procent af rådigt kirkeskattebeløb

I figur 4 ses der på, hvor meget af det rådige kirkeskattebeløb, der anvendes til drift af kirker (formål 21 og 22), drift af kirkegårde (formål 4) og drift af tjenesteboliger (formål 5). Udgifter til anlæg er ikke medtaget her. Det ses, at især udgifterne til kirkegårdenes drift vejer meget tungt i økonomien – i nogle kommuner op til tre gange så meget som den løbende vedligeholdelse og drift af kirkebygningerne. Kirkebygninger, kirkegårde og tjenesteboliger er hovedelementer i den strukturelle udfordring for landprovstierne.

Præsternes tjenesteboliger er på landet en forudsætning for at kunne tiltrække kandidater til præstestillingen. Man oplever også konsekvenserne af de generelle udfordringer for boligmarkedet i de tyndest befolkede dele af landet, idet det kan være svært at afhænde tjenesteboliger, som man gerne vil erstatte med nyere og bedre beliggende boliger. De ældre tjenesteboliger er ofte store og vel-

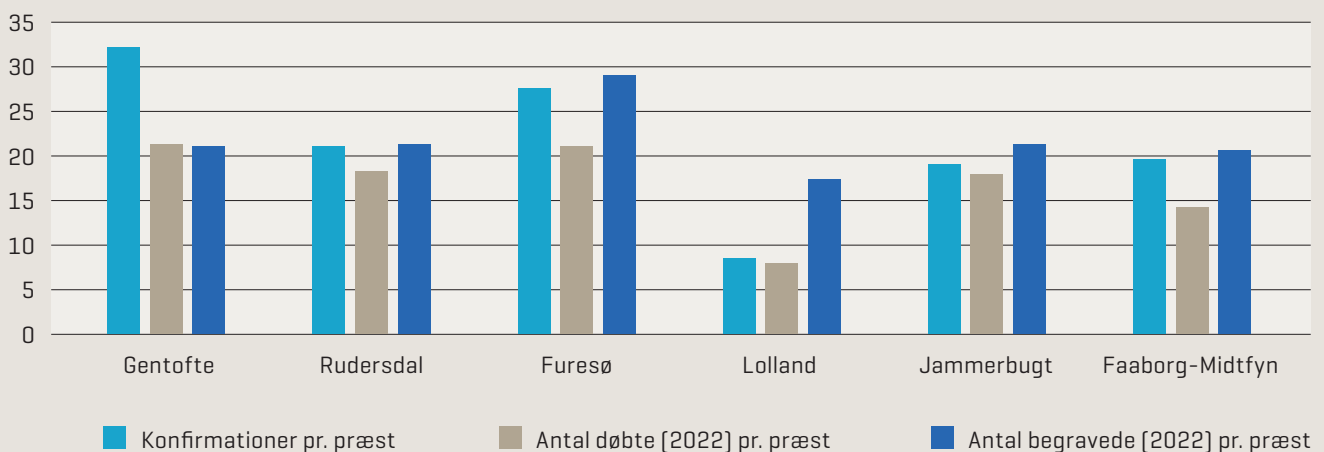
holdte og dermed dyrere end den gennemsnitligt udbudte bolig i området.

Vilkårene for kirkens liv og vækst

Forskellene i de økonomiske og strukturelle vilkår giver også forskellige forudsætninger for det kirkelige liv. Som beskrevet er antallet af folkekirkemedlemmer pr. præst i de forskellige kommuner meget uens (tabel 3). Der er også forskel på antallet af dåb og konfirmationer, begravelser og bisættelser pr. præst (figur 5). Sammenholdt med mængden af kirkelige handlinger, så indikerer det alt andet lige, at præsterne i de urbane udskrivningsområder vil have mindre tid til opgaver, der falder uden for de pastorale kerneopgaver, til opbygningen af relationer og samarbejder og til udbredelsen af kendskabet til kirke og kristendom hos medlemmer så vel som ikke-medlemmer.

Forskelle i kirkelige handlinger pr. præst

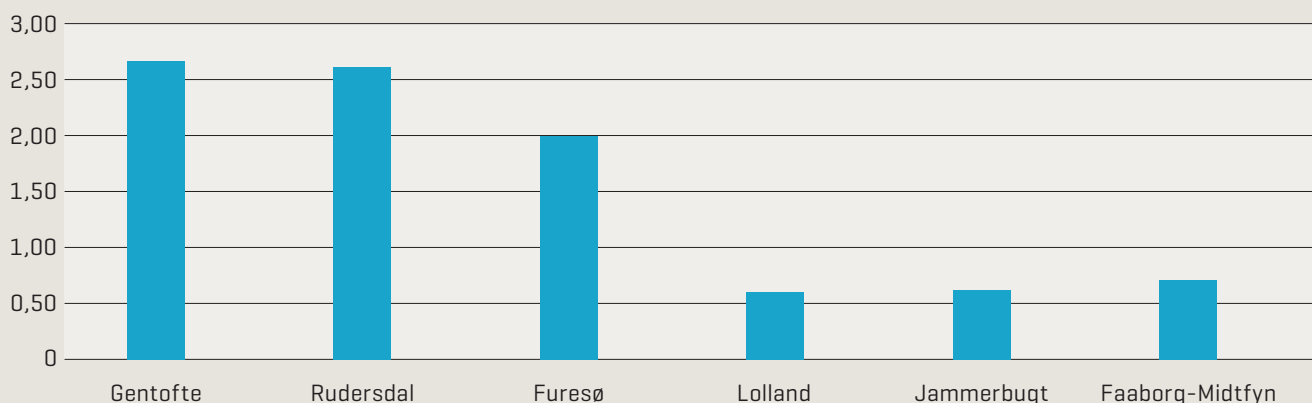
Figur 5

Figur 6

Antal præster pr. kirke

Antallet af præster pr. kirke er væsentligt højere i byerne end på landet. Dette forhold betyder en del for forskellene i præsters arbejdsvilkår. Har præster mulighed for at arbejde tættere sammen? Skal der prædikkes hver søndag? Hvor mange prædikestole skal passes? Hvor langt er der at køre i hverdagen? Figur 6 viser, at der er mindre end én præst pr. kirke i Lolland, Jammerbugt og Faaborg-Midtfyn, hvilket siger noget om, at mange præster her er knyttet til flere kirker og flere menighedsråd. Som følge af den demografiske udvikling sker der flere pastoratsændringer i landdistrikterne, og deciderede storpastorater er blevet oprettet.

Konklusion

Der er store forskelle i de strukturelle forhold mellem de enkelte udskrivningsområder, som er medtaget i denne analyse. Det har ikke været muligt at sammenligne alle landets udskrivningsområder, og måske kommer en række vigtige nuancer i billedet af folkekirkens vilkår på tværs af landet dermed ikke frem her. Alligevel er det muligt sammenfattende at pege på disse vigtige pointer:

De landlige provstier har store udgifter til bygninger og kirkegårde. Dermed bliver der færre midler til andre ting, og det slider på det kirkelige liv. I byerne har præsterne færre kirker at passe, men har til gengæld langt flere kirkelige handlinger og medlemmer pr. præst. Her giver bedre økonomiske vilkår dog flere muligheder for udviklingen af det kirkelige liv.

Man kan med rimelighed sige, at den nuværende økonomiske udligningsmodel virker efter hensigten: Den omfor-

deler fra kommuner med stærkt udskrivningsgrundlag til kommuner, hvor udskrivningsgrundlaget er svagt. Spørgsmålet er, om der udlignes tilstrækkeligt, og om der udlignes fair, for der er, som vi har set, også udfordringer i tætbeholdede og økonomisk ressourcestærke byområder.

Præstefordelingen mellem stifterne og inden for stifterne virker reelt også som udligning. Præstestillingerne er en vigtig ressource lokalt, og den nuværende præstefordeling tilgodeser i høj grad landdistrikterne og er med til at afbøde skævvridningen mellem land og by. Ordningen er dog under pres; i byerne, hvor folk flytter til, er der brug for flere præster; på landet vil færre præster eskalere en allerede negativ udvikling. Ordningen med lokalfinansierede præster benyttes i stigende grad til at kompensere for præstemanglen i byerne.

Hvis der skal ses på et særligt forhold, der vejer tungt i den lokale økonomi i landdistrikterne og bidrager væsentligt til den økonomiske skævvridning, viser denne analyse, at der med fordel kan ses på kirkegårdene.

Her er det værd at bemærke, at FUV's befolkningsundersøgelse viser, at vedligeholdelsen af kirkegårdene sammen med den kirkelige diakoni ifølge folkekirkens medlemmer er de aktiviteter, som folkekirken bør prioritere højest. Kirkegårdene er dyre, men også en essentiel del af folkekirkens tilstedeværelse. Med kirkegårdene løfter folkekirken en vigtig samfundsopgave, som der må findes fælles fremtidssikrede løsninger for.